

SVARBIOS PSO PROGRAMOS VEIKLOS TĘSIAMOS: ĮKURTA CINDI ASOCIACIJA

Prof. Linas Šumskas, LSMU MA VSF Sveikatos tyrimų instituto vyresnysis mokslo darbuotojas, Profilaktinės medicinos katedros profesorius
Doc. Mindaugas Štelemėkas, LSMU MA VSF Sveikatos tyrimų instituto vadovas

Šiuo metu visas pasaulis deda milžiniškas pastangas COVID-19 pandemijai, dėl kurios per praėjusiuosius metus pasaulyje mirė 2,82 mln. žmonių (Johno Hopkinso universitetas, 2021; <https://coronavirus.jhu.edu/>; 2021-03-31), suvaldyti. Deja, pastarųjų metų globalioji sergamumo ir mirtinumo statistika rodo, kad pasaulio populiacijos sveikatos blogėjimui lemtingą įtaką daro tiek COVID-19 pandemijos, tiek lėtinių neinfekcinių ligų (LNL) ir jų rizikos veiksnių pandemijos sąveika – sukuriamos idealios sąlygos tam, kad sveikatos krizė pasaulyje glūėtų. Todėl dabar vis garsiau kalbama apie sinergistinę epidemią – sindemiją (ang. syndemic).

Pastarųjų 30 metų pasaulio populiacijos mirtinumo priežasčių statistika ir toliau kelia nerimą – kasmet nuo LNL miršta per 40 mln. žmonių. Naujausioje 2020 m. spalio mėnesio žurnalo „Lancet“ publikacijoje išvardyta 10 rizikos veiksnių, susijusių su LNL. Tai arterinė hipertenzija (nulėmė 10,8 mln. mirčių 2019 m.), tabako rūkymas (8,71 mln.), nesubalansuota mityba (7,94 mln.), oro užterštumas (6,67 mln.), gliukozės toleravimo sutrikimas (6,50 mln.), nutukimas (5,02 mln.), aukštas žemo tankio cholesterolio lygis (4,40 mln.), inkstų funkcijos nepakankamumas (3,16 mln.), prasta mityba ir mažas kūno masės indeksas (2,94 mln.), alkoholis (2,44 mln. mirčių). Kartu 204 šalyse atlikta globali 87 rizikos veiksnių analizė atskleidė, kad pasaulyje per pastaruosius dešimtmečius ypač greitai didėjo aplinkos oro užterštumas, narkotikų vartojimas, gliukozės toleravimo sutrikimas bei nutukimas, kurie vis labiau neigiamai veikia žmonių sveikatą („Lancet“, 2020).

Ši pateikta mirtinumo statistika rodo, kad visuomenės sveikatos sektorius šiuo metu turi koncentruoti visas pastangas ne tik COVID-19 pandemijai stabdyti, bet ir toliau dėti visas pastangas jau nuo XX amžiaus vidurio besitęsiančiai LNL pandemijai kontroliuoti. Mūsų Universiteto mokslininkai jau nuo aštuntojo XX a. dešimtmečio pradžios daug dėmesio skyrė LNL epidemiologiniams, klinikiškiams ir genetiniams tyrimams. 1983 metais Kauno medicinos universitetas tapo PSO bendradarbiaujančiu centru lėtinių neinfekcinių ligų prevencijos ir kontrolės srityje. 2019 metais LSMU mokslininkų grupė (profesoriai V. Grabauskas, V. Lesauskaitė, J. Klumbienė, A. Tamošiūnas, J. Petkevičienė) buvo apdovanota Lietuvos mokslo premija už darbų ciklą „Lėtinės neinfekcinės ligos: nuo populiacijos iki genu“. Todėl nuostabu, kad Universiteto Visuomenės sveikatos fakulteto Sveika-

tos tyrimų institutas tęsia tarptautinę veiklą LNL profilaktikos ir kontrolės srityje. Verta priminti, kad mūsų Universitetas ir jo mokslininkai (prof. V. Grabauskas, prof. A. Baubinienė, prof. I. Misevičienė, dr. A. Šačkutė ir kt.) aktyviai dalyvavo PSO veiklose ir inicijavo bei vykdė tarptautinę PSO koordinuojamą Integrutos LNL prevencijos ir kontrolės programą CINDI (Countywide Integrated Noncommunicable Disease Intervention). CINDI programa Lietuvoje oficialiai buvo pradėta vykdyti 1984 metais. Tuo metu Sveikatos apsaugos ministerija tapo atsakinga nacionaline programos įgyvendinimo institucija, pasirašiusia 10 metų trukmės bendradarbiavimo sutartį su PSO Europos regiono biuru. 1994 m. sutartis buvo pratęsta. Kartu vykdomoji programos tarptautinio įgyvendinimo ir koordinavimo funkcija buvo skirta tuometiniam Kauno medicinos institutui (dabar – LSMU). Prieš

dešimtmetį, PSO restruktūrizavus vykdomas tarptautines programas, CINDI programa buvo oficialiai pabaigta, tačiau jos veikla nenutrūko ir buvo skirta tarptautiniams mokymams rengti šios programos šalių mokslininkams, kurie domisi LNL profilaktikos ir kontrolės problematika – Brėgencėje, Austrijoje, reguliariai vyko Mokslų pagrįstos visuomenės sveikatos kursas.

Naujausias CINDI programos raidos etapas – CINDI programos šalių narių susibūrimas į CINDI asociaciją (Collaboration for Integrated Non-communicable Disease Intervention), kuri turės nevyriausybines organizacijos statusą. Šiuo metu ši asociacija perregistruojama iš Šveicarijos į kitą ES šalį (planuojama Austrija), o šios organizacijos vienas iš koordinatorių bus LSMU MA VSF Sveikatos tyrimų institutas.

Šių metų kovo 29 d. LSMU MA VSF Sveikatos tyrimų instituto vadovas (ir CINDI grupės koordinatorių) doc. Mindaugas Štelemėkas inicijavo tarptautinės CINDI grupės narių nuotolinį pasitarimą (naudota internetinė platforma MS Teams), kurio tikslas buvo aptarti CINDI šalių pastarųjų metų veiklą ir artimiausius planus.

Pasitarime dalyvavo atstovai iš Kanados, Anglijos, Suomijos, Moldovos, Ukrainos, Portugalijos, Lenkijos, Slovakijos, Sakartvelo ir kitų CINDI programos šalių. CINDI grupės koordinatorių doc. M. Štelemėkas pasitarimo dalyviams pristatė kuriamą CINDI asociacijos interneto svetainę, kurią plėtoja mūsų Universiteto Informacinių technologijų centro darbuotojai (programuotojas V. Trainys) kartu su Lietuvos CINDI grupės nariais (prof. L. Šumskas, K. Žalnieraitienė ir kt.). Artimiausiu metu planuojama tęsti CINDI asociacijos pertvarkymo procesą, įtraukti naujus dalyvius ir didinti šios nevyriausybės organizacijos vaidmenį, skatinant tarpsektorinį bendradarbiavimą, projektų rengimą LNL profilaktikos, kontrolės bei sveikatos priežiūros specialistų rengimo srityse.